

ПІДГОТОВКА ЕКСПЕРТІВ ІЗ ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ АУДИТІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Н. І. Курмишева

Досліджено питання підготовки експертів із питань проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти Полтавської області на основі розробленої Полтавським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського та Управлінням Державної служби якості освіти у Полтавській області Освітньої програми (2020).

Схарактеризовано зміст і структуру зазначеної Освітньої програми. Наголошено, що програма забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців у галузі освіти до здійснення експертизи закладу (школи) за чотирма основними напрямками: освітнє середовище, педагогічна діяльність педагогічних працівників, оцінювання здобувачів освіти, управлінські процеси.

Наведено функції, до виконання яких готує експертів програма, а також сформульовані у ній основні вимоги до освітнього експерта з питань проведення інституційних аудитів у ЗЗСО та принципи його діяльності. Представлено фактори, що впливають на рівень ефективності діяльності освітнього експерта.

Ключові слова: заклад загальної середньої освіти, фахівець, педагог, педагогічні працівники, освітній експерт, експерт з питань проведення інституційних аудитів у ЗЗСО, підготовка освітніх експертів.

Kurmysheva Nina. Training Experts on Conducting Institutional Audits of General Secondary Education Establishments

This paper is about training experts on conducting institutional audits of general secondary education establishments of the Poltava region on the basis of the Education Program (2020) developed by the M.V. Ostrohradskiyi Poltava Regional In-Service Teachers Training Institute and Office of the State Service for the Quality of Education in the Poltava Region.

Author characterizes the content and structure of the specified education program. This program is good for training the highly qualified specialists in the field of education for the examination of the institution (school) in four main areas: educational environment, pedagogical activity of pedagogues, students' evaluation, management processes.

The functions for which the program prepares experts are given, as well as the main requirements for an education expert on the issues of conducting institutional audits in the general secondary education establishment and the principles of its activity are formulated. Factors affecting the level of effectiveness of the educational expert's activity are presented.

Keywords: institution of general secondary education, specialist, teacher, teaching staff, educational expert, expert on issues of institutional audits in general secondary education establishment, training of educational experts

Актуальність проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Для розвитку освіти в Україні нині відповідальний період. Реформування галузі освіти в напрямі розбудови Нової української школи, навчання в умовах пандемії, створення внутрішньої системи забезпечення якості освіти, реалізація комплексу інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти – за таких умов постає потреба у підготовці значної кількості освітніх експертів.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Аналіз фахової наукової літератури засвідчив, що питання підготовки освітніх експертів є новим і не супроводжується широким обговоренням, однак стало предметом вивчення таких дидактів та педагогів-практиків, як О. Боднар (підготовка освітніх експертів у

сфері методичного менеджменту), Т. Бурлака (компетентності і етичні норми освітнього експерта), О. Касьянова (основні характеристики, методи відбору та оцінювання освітніх експертів), С. Кучер (підготовка експертів у системі додаткової професійної освіти), В. Назаркіна (питання підготовки експертів у галузі медицини), С. Перінов (основні підходи до підготовки освітніх експертів у Росії), Н. Пономаренко (теоретичний аспект підготовки освітніх експертів), Г. Прозументова (експертиза освітніх інновацій у практиці гуманітарного управління), С. Татарченко (педагогічна експертиза як фактор удосконалення професійної компетентності учителя), В. Ясвін (підготовка експертів-консультантів у галузі організаційного розвитку освітніх установ) та ін.

Курмишева Ніна Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту освіти Полтавської академії неперервної освіти імені М. В. Остроградського, ORCID iD <http://orcid.org/orcid.org/0000-0002-4944-5735>

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Однак питання підготовки експертів із проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти залишається дослідженим недостатньо.

Формування цілей статті. Метою статті є дослідження питання підготовки експертів із проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти Полтавської області.

Викладення основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону України «Про освіту» (стаття 41) метою розбудови та функціонування системи забезпечення якості освіти в Україні є: гарантування якості освіти; формування довіри суспільства до системи та закладів освіти, органів управління освітою; постійне та послідовне підвищення якості освіти; допомога закладам освіти та іншим суб'єктам освітньої діяльності у підвищенні якості освіти [6].

До цього процесу залучаються експерти з питання проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти.

У тексті Закону України «Про освіту» поняття «експерт» та похідні від нього вживається 13 разів; у Законі України «Про повну загальну середню освіту» – ще 11, хоча саме визначення цього поняття не дається.

Великий тлумачний словник сучасної мови [2] подає визначення експерта як фахівця у будь-якій галузі, що проводить експертизу та здатен на підставі своїх знань і досвіду надавати кваліфіковану консультацію.

У «Абетці для директора. Рекомендації для побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти», що видана Державною службою якості 2020 р., поняття «експерти» розглядається як «залучені до освітньої експертизи особи, які мають вищу педагогічну освіту та/або професійну кваліфікацію педагогічного працівника, практичний досвід роботи в закладі освіти не менше ніж 5 років і пройшли відповідне навчання, організоване Державною службою якості освіти України» [1].

Автором статті поняття «експерт із питань проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти» вживатиметься саме в такому значенні.

Освітні експерти є висококваліфікованими фахівцями у галузі освіти, а процес їхньої підготовки досить складний.

На початку 2020 р. Державна служба якості освіти України (ДСЯО) спільно з

Національною академією педагогічних наук України, ДЗВО «Університет менеджменту освіти», Центральним інститутом післядипломної педагогічної освіти здійснили навчання першої сотні освітніх експертів-тренерів із питань проведення інституційних аудитів у закладах загальної середньої освіти.

Підготовку оптимальної кількості освітніх експертів для регіону покладено на заклади післядипломної педагогічної освіти спільно з обласними управліннями ДСЯО. Тому навесні 2020 р. двома інституціями (Полтавським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського та Управлінням Державної служби якості освіти у Полтавській області) спільно було розроблено Освітню програму з підготовки експертів для проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти Полтавської області (авторський колектив Ю. Кращенко, Л. Мироненко, С. Ткаченко, Ю. Боловацька, Н. Курмишева) обсягом 23 год., за якою успішно пройшли навчання 44 особи («перша хвиля навчання»).

2021 р., урахувавши окремі аспекти апробації Освітньої програми в ході проведення низки інституційних аудитів із залученням освітніх експертів упродовж 2020–2021 н.р., внесено зміни до змісту та обсягів навчання останніх (експертів). Ця Освітня програма (авторський колектив Ю. Кращенко, Л. Мироненко, С. Ткаченко, Ю. Боловацька, Н. Курмишева) розрахована на 35 год. і має таку структуру:

Модуль 1. Система забезпечення якості освіти в Україні.

Модуль 2. Оцінювання освітнього середовища.

Модуль 3. Оцінювання діяльності педагогічних працівників.

Модуль 4. Оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Модуль 5. Оцінювання управлінських процесів.

Модуль 6. Організація навчання осіб з особливими освітніми потребами ЗЗСО.

Модуль 7. Експертні практики: кейси інституційних аудитів.

Програма спрямована на підготовку експертів для проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти Полтавської області, здатних досліджувати педагогічні та управлінські процеси та явища, об'єкти ЗЗСО й результати діяльності; узгоджувати пріоритети діяльності конкретного закладу освіти, прогнозувати розвиток закладу загальної середньої

освіти; оцінювати альтернативні варіанти рішення, визначати найефективніші варіанти організації освітнього процесу та розвитку освітнього середовища; надавати консультаційну допомогу педагогам та колективам закладів загальної середньої освіти.

Важливими навичками для освітнього експерта є такі: здійснювати планування (моделювання) та проведення оцінки діяльності ЗЗСО за різними аспектами (ефективність, безпека, соціально-етичні наслідки тощо); узагальнювати, інтерпретувати та документально оформляти результати оцінювання; упроваджувати їх у педагогічній, управлінській, науковій діяльності.

Логічно взаємопов'язані модулі та змістові модулі освітньої програми дають змогу сформулювати необхідні знання, практичні навички (пошуку, аналізу, використання потрібних даних, проведення оцінки, використання доказової бази даних із позиції зацікавлених користувачів – здобувачів освіти, їхніх батьків, членів громади), морально-етичні цінності та ставлення особистості освітнього експерта. Важливе значення надається процесу прийняття обґрунтованих управлінських рішень на основі результатів проведеного дослідження та надання рекомендацій для закладу загальної середньої освіти і його засновника.

Наразі до освітніх експертів ставиться низка вимог професійного і етичного характеру. Перш за все це бажання та спроможність об'єктивно, відповідально й незалежно оцінювати та аналізувати становище в тій школі, куди вони були направлені. Саме максимально об'єктивно, без надмірної емпатії, яка часто «зашкалює» у шкільних учителів.

Ще одна вимога – авторитетність за своєю спеціальністю: наявність вищої педагогічної освіти та/або професійної кваліфікації педагогічного працівника, практичний досвід роботи в закладі освіти не менше ніж 5 років та відповідне навчання.

Дотримання вимог академічної доброчесності – наступна вимога – не зводиться лише до наявності певних процедур та інституційних механізмів. Академічна доброчесність лежить в основі інституційної культури освітнього експерта, експертної групи, і це має бути відчутним. Інститут освітніх експертів має приділяти увагу доведенню цінності, політик та процедур академічної доброчесності до всіх учасників освітнього процесу ЗЗСО.

Ще одна константа – вільне володіння державною мовою.

Сертифікат освітнього експерта з питань проведення інституційних аудитів закладів

загальної середньої освіти, що засвідчує факт успішно завершеного навчання, також є важливою вимогою.

І, нарешті, значущою цінністю експерта є його готовність до участі в роботі експертної групи під час декількаденного виїзду в ЗЗСО та об'єктивного звітування опісля візиту, а також спроможність експерта консультувати та рекомендувати покращення.

Важливим завданням під час навчання освітніх експертів є підготовка їх до виконання низки функцій: аналітичної, проєктувальної, навчальної, розвивальної, експертної, узагальнювальної, фасилітативної, консалтингової, супервізійної, прогностичної, оцінювальної, рефлексивної, захисної.

Аналітична функція означає здійснення аналізу зібраних даних за визначеними критеріями та індикаторами, освітніх та управлінських процесів на основі даних, зібраних у процесі спостереження, опитування/анкетування, інтерв'ю, вивчення шкільної документації.

Проєктувальна – укладення попередніх фрагментів тексту аналітичної довідки чи експертного висновку.

Навчальна – забезпечення повноти й системності, упорядкованості та дієвості наукових і прикладних знань, що визначаються засвоєнням передбачених освітньою програмою відомостей із питань проведення інституційних аудитів у ЗЗСО, необхідних для розуміння основних ідей аудиту, причинно-наслідкових зв'язків; формування і розвиток умінь і навичок швидко знаходити альтернативні шляхи і способи застосування своїх знань із зміною ситуації.

Розвивальна – виявлення можливостей та потенціалу розвитку конкретного закладу освіти, напрямів його діяльності, а також отримання цінних «уроків» для розроблення конкретних освітніх проєктів та розвитку закладу.

Експертна – дослідження, фільтрування й реалізація масиву отриманої під час вивчення стану освітнього і управлінського процесу у ЗЗСО інформації, а також формування рекомендацій для подальшого розвитку конкретного закладу освіти, адресованих керівництву школи та засновнику.

Узагальнювальна – влучне і правильне використання мовлення (усного і писемного) як елемента мислення; фіксування в слові результату навчально-пізнавальної діяльності учня, викладацької діяльності вчителя, управлінської – керівника закладу тощо.

Фасилітативна – допомога членам колективу школи віднайти, узагальнити, висвітлити

кращі здобутки їхнього досвіду, цим самим створюючи передумови для подальшого зростання педагогів, творення нового у професії.

Консалтингова – надання консультацій та рекомендацій для керівника закладу (директора школи), засновника, діяльності педагогічних працівників тощо з широкого кола питань у сфері освітньої діяльності.

Супервізійна – підвищення ефективності надання освітніх послуг, за допомогою якого освітній експерт-супервізор допомагає супервізанту/супервізійній групі виконувати свої функціональні обов'язки відповідно до прийнятих стандартів освіти.

Прогностична – здатність здійснювати прогнози щодо розвитку школи, передбачати, за якими напрямками діяльності ЗЗСО міг би підвищити/підвищувати свою ефективність; формувати висловлення у термінах модальності. Експерт у своїй діяльності ніколи не може бути абсолютно нейтральним до об'єкта експертизи.

Оцінювальна – банальна/рівнева і, можливо, не дуже приємна, однак необхідна функція експертизи.

Рефлексивна – здатність здійснювати роздуми, сповнені сумнівів, суперечностей, аналізувати власну експертну діяльність, власний психологічний стан.

Захисна – відстоювання прав та інтересів власних та іншого відповідно до ключових гуманітарних критеріїв, вимог психогієни, охорони здоров'я тощо.

Критеріями ефективності діяльності освітнього експерта є сформованість професійно-особистісних якостей, навички ефективної міжособистісної взаємодії, уміння саморегуляції, самоконтролю. Окреслимо зміст кожної з названих складових.

Розглядаючи питання сформованості професійно-особистісних якостей експерта з питань проведення інституційних аудитів у ЗЗСО, відзначимо важливість таких характеристик, як порядність (одна з найважливіших позитивних моральних рис людини, що не здатна на погані, нечесні або аморальні вчинки; чесність; особа, яка цілком відповідає своєму соціальному та професійному статусу; є такою, як повинна бути; справжня), рішучість (сміливість, непохитність у своїх рішеннях, діях, вчинках, що свідчить про впевненість, твердість характеру особистості освітнього експерта), нонконформізм (незгода, неприйняття або критичне сприйняття норм, цінностей, цілей, що панують у конкретній школі, намір здолати догматичні стереотипи і замість

пасивної безособової позиції виявити змістовну, індивідуальну. Готовність освітнього експерта відстоювати свою особисту позицію в тих випадках, коли вона суперечить позиції більшості), тактовність (володіння почуттями міри, такту), колективізм (уміння співпрацювати з іншими, взаємно підтримувати й допомагати колегам, уміння свідомо підпорядковувати особисті інтереси професійним, суспільним), проникливість (здатність проникати в сутність проблеми, глибинність), комунікабельність (здатність освітнього експерта до спілкування, встановлення соціальних зв'язків, контактів, до плідної взаємодії з іншими), креативність (творча, новаторська діяльність), аналітичність мислення (здатність людини розуміти суть ситуації, проблеми, задачі, що досягається двома шляхами: поділом проблеми на складові частини та їхнім аналізом або відстеженням передумов – послідовним аналізом причин і наслідків), прогностичність (здійснення прогнозів, передбачень) [7; 3].

Важливими навичками міжособистісної взаємодії є здатність налагоджувати контакти з людьми, ефективно взаємодіяти; працювати в команді; запобігати конфліктним ситуаціям та вирішувати конфлікти; знання етичних принципів.

До умінь саморегуляції та саморефлексії належать уміння і навички організації власної діяльності; здатність до аналізу й узагальнення одержаних результатів; уміння порівнювати результати діяльності з попередніми чи запланованими; адекватно оцінювати власну діяльність.

Аналізуючи проблему підготовки освітніх експертів, робимо висновок про те, що така підготовка базується на загальних принципах діяльності експертів. Такими принципами є компетентність; неупередженість; попередження незаконних дій представників освітньої установи; конфіденційність.

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [6].

Неупередженість – відсутність обманної, негативної, заздалегідь сформованої думки, упередження проти кого-, чого-небудь [7].

Попередження незаконних дій представників освітньої установи, пов'язаних із хабарництвом, підкупом членів експертної групи, фальсифікацією результатів самооцінювання закладу освіти тощо.

Конфіденційність – властивість, яка не підлягає розголосові; довірливість, секретність, приватність [3].

Основними перевагами співпраці освітніх експертів з освітянами-практиками, менеджерами освіти різних освітніх округів регіону є інтенсивний формат; гнучкість [5]; взаємодія на засадах педагогіки партнерства; занурення педагогів в інше професійне середовище в іншому соціальному статусі; мультифункціональна діяльність.

Наразі підготовка експертів із питань проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти Полтавської області відбувається за інституційною (очно-дистанційною, мережевою) формою підвищення кваліфікації. Широко використовуються різні засоби навчання, онлайн-платформи та ІТ-інструменти.

Потенційними кандидатами на навчання за Освітньою програмою з підготовки експертів для проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти Полтавської області через її міжпредметний, поліфункціональний та практично орієнтований характер є шкільні вчителі, директори та заступники директорів ЗЗСО, працівники відділів освіти (департаментів освіти) територіальних громад, працівники центрів професійного розвитку педагогічних працівників, науковці, практичні психологи і соціальні педагоги.

Висновки з дослідження. У сучасних умовах реалізації освітньої реформи підготовка і діяльність освітніх експертів набуває неабиякого значення. Експерти з питань проведення інституційного аудиту в ЗЗСО не є працівниками Державної служби якості освіти України чи інших державних установ, але є залученими фахівцями – представниками різних закладів освіти – як працівники висококваліфіковані у галузі освіти для здійснення експертизи закладу (школи) за чотирма основними напрямками: освітнє середовище, педагогічна діяльність педагогічних працівників, оцінювання здобувачів освіти, управлінські процеси.

Підготовка освітніх експертів здійснюється на основі Освітньої програми, що готує експертів виконувати такі функції: аналітичну, проєктувальну, навчальну, розвивальну, експертну, узагальнювальну, фасилітативну, консалтингову, супервізійну, прогностичну, оцінювальну, рефлексивну, захисну.

Основними вимогами до освітнього експерта є бажання та спроможність об'єктивно, відповідально і незалежно оцінювати й аналізувати інформацію, авторитетність, добросовісність, вільне володіння державною мовою, проходження навчання як експерта.

Рівень сформованості професійних і особистих якостей, вироблені навички ефективної міжособистісної взаємодії, а також уміння здійснювати саморегуляцію та самоконтроль значною мірою впливають на ефективність діяльності освітнього експерта. Сама ж діяльність експерта з питань проведення інституційних аудитів у ЗЗСО ґрунтується на принципах компетентності, неупередженості, попередження незаконних дій представників освітньої установи, конфіденційності.

Перспективи подальших розвідок пов'язані з вивченням компетентностей експерта з проведення інституційних аудитів закладів освіти різного рівня і типу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобровський М. В. Абетка для директора. Рекомендації для побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти [Електронний ресурс] / М. В. Бобровський, С. І. Горбачов, О. О. Заплотинська. – Київ : Державна служба якості освіти, 2020. – 240 с. – URL : <http://bit.ly/373HSM7>
2. Великий тлумачний словник сучасної мови [Електронний ресурс]. – URL : <https://slovnnyk.me/dict/vts/%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82>
3. Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
4. Робінсон К. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту / К. Робінсон, Лу Ароніка ; пер. з англ. Ганна Лелів. – Львів : Літопис, 2016. – 258 с.
5. Курмишева Н. Організація навчання впродовж життя як необхідна умова розвитку когнітивної гнучкості педагога [Електронний ресурс] / Ніна Курмишева // Імідж сучасного педагога, 2019. – № 5 (188). – С. 35–38. – URL : <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/178906>
6. Про освіту. Закон України. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017. – № 38–39. – С. 380. – URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
7. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) [Електронний ресурс]. – URL : <http://sum.in.ua/>

Цитувати: Курмишева Н. І. Підготовка експертів із питань проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти / Н. І. Курмишева // Постметодика. – 2022. – № 1–2. – С. 59–63.

© Н. І. Курмишева, 2021. Стаття надійшла в редакцію 15.04.2021 ■